

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Dvořáčková

Psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Veronika Svatošová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2014-2015

BACHELOR THESIS

Michaela Dvořáčková

**Psychological and social consequences of long-term
unemployment**

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Ing. Veronika Svatošová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Poděkování

Touto cestou chci poděkovat vedoucí bakalářské práce paní Ing. Veronice Svatošové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné připomínky a ochotnou pomoc.

Dále děkuji všem konverzačním partnerům, za jejich pomoc při realizaci výzkumu.

Anotace

Název mé bakalářské práce zní: Psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Bakalářská práce se dělí do dvou základních částí. V první části teoretické je věnována pozornost pojmu nezaměstnanost, typy nezaměstnanosti, psychickým a sociálním důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti a návratu na trh práce. Druhá část praktická, zjišťuje jakými psychickými a sociálními důsledky se osoby potýkaly při dlouhodobé nezaměstnanosti, a co jim pomohlo při návratu na trh práce.

Klíčová slova

Nezaměstnanost, dlouhodobá nezaměstnanost, psychické důsledky, sociální důsledky, návrat, trh práce, zaměstnanost, význam práce

Annotation

My thesis is called Psychological and social consequences of long-term unemployment. The thesis is divided into two basic parts. The first, theoretical, part is focused on the concept of unemployment, the types of unemployment, the psychological and social consequences of long term unemployment and the return to the labour market. The second part, practical, finds out the psychological and social consequences what long-term unemployed persons coped with, and what helped them with the return to the labour market.

Key words

Unemployment, long-term unemployment, psychological consequences, social consequences, return, labour market, employment, the meaning of employment

OBSAH

ÚVOD	9
1 NEZAMĚŠTNANOST A DLOUHODOBÁ NEZAMĚŠTNANOST	11
1.1 NEZAMĚŠTNANOST	11
1.2 DLOUHODOBÁ NEZAMĚŠTNANOST	11
1.3 OSOBY OHROŽENÉ DLOUHODOBOU NEZAMĚŠTNANOSTÍ	12
1.3.1 Osoby se zdravotním postižením	12
1.3.2 Absolventi škol	13
1.3.3 Ženy.....	13
1.3.4 Starší lidé	13
1.3.5 Osoby s nízkou kvalifikací či bez kvalifikace	14
1.4 TYPY NEZAMĚŠTNANOSTI	14
1.4.1 Frikční nezaměstnanost	14
1.4.2 Strukturální nezaměstnanost	15
1.4.3 Sezonní nezaměstnanost.....	15
1.4.4 Cyklická nezaměstnanost	15
1.4.5 Další typy nezaměstnanosti	15
2 PSYCHICKÉ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚŠTNANOSTI.....	17
2.1 DEPRESE	18
2.2 ZÁVISLOSTI	19
2.2.1 Závislost na alkoholu	19
2.2.2 Drogová závislost.....	19
2.3 PSYCHOSOMATICKÉ POTÍŽE.....	20
3 SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚŠTNANOSTI.....	21
3.1 ZMĚNA SOCIÁLNÍ ROLE A STATUSU.....	21
3.2 SOCIÁLNÍ IZOLOVANOST	22
3.3 ZMĚNA VNÍMÁNÍ ČASU.....	23
4 VÝZNAM PRÁCE PRO ČLOVĚKA	24
4.1 PODPORA PŘI ZTRÁTĚ ZAMĚŠTNÁNÍ.....	25
4.1.1 Úřad práce	25

5	TRH PRÁCE	27
5.1	MOŽNOSTI NÁVRATU NA TRH PRÁCE	27
5.1.1	Společensky účelná pracovní místa	28
5.1.2	Rekvalifikace	28
5.1.3	Programy boje proti nezaměstnanosti	29
	PRAKTICKÁ ČÁST	30
6	METODIKA	30
6.1	VÝZKUMNÉ PARADIGMA	30
6.2	TYP VÝBĚRU	31
6.3	TECHNIKA SBĚRU DAT	32
6.4	KONCEPTUALIZACE	33
6.5	ZPRACOVÁNÍ DAT	36
6.6	ETIKA VÝZKUMU	37
7	ANALÝZA A INTERPRETACE	38
7.1	PSYCHICKÉ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI	39
7.1.1	Psychické změny zaměřené na vlastní osobu	39
7.1.2	Závislosti	39
7.1.3	Psychosomatické potíže	40
7.2	SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI	40
7.3	NÁVRAT NA TRH PRÁCE	42
8	SHRNUTÍ VÝZKUMU	45
	ZÁVĚR	48
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
	SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

Dlouhodobá nezaměstnanost je v současné době velice aktuální problém. Nezaměstnanost může postihnout jakoukoliv osobu. Autorka se domnívá, že ztráta zaměstnání má dopady na psychiku člověka, ale také na jeho sociální postavení. Nezaměstnanost může také ovlivnit proces návratu na trh práce.

Autorka ve svém zaměstnání pracuje s cílovou skupinou osob dlouhodobě nezaměstnaných. Autorka zjišťuje, že u osob, které jsou dlouhodobě nezaměstnané, se objevují problémy se sebehodnocením, sebevědomím a další psychické dopady, tyto pocity pak způsobují, že se lidé bojí do výběrového řízení i přihlásit či se na výběrovém řízení uvolnit a ukázat potenciálním zaměstnavatelům, proč zrovna je přijmout. Dalšími vlivy, které ovlivňují osobu, jsou sociální důsledky, izolovanost, změna rolí a statusu. Autorka vnímá, že psychické a sociální důsledky jsou úzce propojeny a brání tak člověku, aby získal zaměstnání a vrátil se tak na trh práce. Z tohoto důvodu zvolila autorka téma **Psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti**.

Cílem práce je zjistit, s jakými psychickými a sociálními důsledky se potýkají dlouhodobě nezaměstnaní. Práce je určena všem osobám, které pracují s osobami dlouhodobě nezaměstnanými či jsou v blízkosti těchto osob, aby měly možnost se lépe vcítit do jejich pocitů.

Práci autorka rozdělila na dvě části – na teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z pěti kapitol.

První kapitola je zaměřena na pojem nezaměstnanost a dlouhodobá nezaměstnanost. Dále se zde autorka zabývá rizikovými skupinami ohroženými dlouhodobou nezaměstnaností a typy nezaměstnanosti.

Druhá kapitola nese název „Psychické důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti“. V této kapitole se dočtete o úzkostech a depresích, možném vzniku závislostí. Konec kapitoly je věnován psychosomatickým potížím, které mohou, vzniknou jako reakce na stres.

Třetí kapitola je věnována sociálním důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti. V této kapitole se autorka bude zabývat změnami sociální role a statusu a dalšími změnami. Kapitola není však věnována jen změnám u jednotlivce, ale také tomu, jak se tyto důsledky mohou dotknout celé rodiny.

Čtvrtá kapitola popisuje, jaký má práce význam pro člověka, jakou roli má zaměstnání v životě člověka. Dále se zde můžete dočíst, jak se jedinec vyrovnává se ztrátou zaměstnání a jaké jsou fáze adaptace na tuto situaci.

Závěrečná kapitola je zaměřena na trh práce. Autorka definuje, co je trh práce a jaké je jeho rozdělení. Dále se zabývá tím, co může pomoci lidem k návratu na trh práce z hlediska vybraných možností.

Na teoretickou část navazuje část praktická. Na začátku metodiky je uvedeno, jakou autorka zvolila metodu sběru dat. Autorka zvolila kvalitativní výzkum a jako typ výzkumu účelový výběr. Dále autorka zvolila jako nástroj výběru polostrukturovaný rozhovor. Tyto aspekty umožní zkoumání problematiky do hloubky.

V dalším kroku se autorka zabývá analýzou dat a její interpretací. Již při výběru otázek se autorka držela konceptuálního schématu a toto rozdělení dodržuje i v interpretaci. Za interpretací následuje shrnutí získaných dat.

V závěru pak autorka shrnuje celou svoji práci, odpovídá na výzkumnou otázku a vyjadřuje se, zda byl naplněn cíl práce.

1 NEZAMĚSTNANOST A DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST

V úvodní kapitole bakalářské práce autorka charakterizuje pojmy nezaměstnanosti a dlouhodobá nezaměstnanost. Dále se zde zabývá rizikovými skupinami ohroženými dlouhodobou nezaměstnaností a typy nezaměstnanosti. Na závěr této kapitoly se věnuje míře nezaměstnanosti v Jihomoravském kraji.

1.1 NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost je „stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání“ (Matoušek, 2008, s. 116).

Pokud osoba nepracuje, neznamená to, že je nezaměstnaná. Je potřeba odlišit práci v rámci domácnosti a zaměstnání. Zaměstnání se pojí se smluvním základem a odměnou za výkon. Nezaměstnanost vymezuje, že osoba je schopna práce, chce pracovat, snaží se najít zaměstnání a přesto je bez zaměstnání (Mareš, 2002).

1.2 DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST

Velký význam má dělení na krátkodobou a dlouhodobou nezaměstnanost. Je obtížné stanovit hranici dlouhodobé nezaměstnanosti, většinou se však za dlouhodobou nezaměstnanost označuje déle než 6 měsíců. Někteří autoři hovoří o dlouhodobé nezaměstnanosti, jestliže trvá minimálně rok (Matoušek a kol., 2005).

Evidence nezaměstnaných osob se nejčastěji odehrává na úřadech práce. Zde je osoba evidována od registrace po její vyřazení. Takto získáme informace, jakou dobu jsou osoby bez zaměstnání a známe i míru nezaměstnanosti. Jestliže je míra nezaměstnanosti nízká, ale převládá dlouhodobá nezaměstnanost, můžeme ji považovat za nepříznivou (Mareš, 2002).

1.3 OSOBY OHROŽENÉ DLOUHODOBOU NEZAMĚSTNANOSTÍ

Nezaměstnanost neohrožuje všechny osoby stejně. Vyskytují se ve společnosti osoby, které jsou nezaměstnaností ohrožené více než ostatní. Do skupiny ohrožených osob patří zdravotně znevýhodnění, absolventi škol, ženy, starší lidé, osoby s nízkou kvalifikací či bez kvalifikace (Matoušek a kol., 2005).

To, že někdo spadá do jedné z výše popsané skupiny, ale neznamená, že se automaticky stává obtížně zaměstnatelným. Jsou firmy, které se skládají pouze z osob zdravotně hendikepovaných, a zároveň je množství absolventů nebo dokonce seniorů, kteří pracují. Na druhé straně jsou ovšem i lidé, u kterých dochází k více znevýhodnění a lze je tak zařadit hned do několika skupin najednou. Problém také nastává, pokud je uchazečem o zaměstnání osoba se záznamem v rejstříku trestů. Téměř všichni zaměstnavatelé požadují při nástupu do zaměstnání čistý trestní rejstřík, který zmíněný uchazeč nemůže nabídnout. I lidé se záznamem v rejstříku trestů za méně závažný čin nemají odvalu postavit se před zaměstnavatele a vysvětlovat mu, že čin, který spáchali, nemá s potenciální prací nic společného a nepředstavuje tak žádnou překážku pro výkon povolání. Pokud nenachází jedinec propuštěný z výkonu trestu zaměstnání, nemá příjem a svoji situaci může řešit opakovanou kriminalitou.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti upravuje rovné zacházení a zákaz diskriminace při uplatňování práva na zaměstnání a zakazuje přímou i nepřímou diskriminaci mimo jiné z důvodu pohlaví, zdravotního stavu, věku, manželského i rodinného stavu nebo povinností k rodině.

1.3.1 OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

„Schopnost pracovat je u zdravotně postižených ovlivněna typem a mírou jejich zdravotního handicapu,“ (Winkler, Klímplová, Žižlavský, et. al., 2005, s. 71).

Zaměstnavateli, který zaměstnává více než 50 % osob se zdravotní postihem z celkového počtu svých zaměstnanců, se přitom poskytuje příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti).

1.3.2 ABSOLVENTI ŠKOL

Vysoké procento nezaměstnaných tvoří absolventi škol a mladiství. Zaměstnavatelé se je obávají zaměstnat kvůli jejich minimálním zkušenostem a praxi, jelikož si ještě nevytvořili pracovní návyky, často se neorientují na trhu práce a zaučování může trvat déle (Winkler, Žižlavský, 2004).

U dlouhodobě nezaměstnaných absolventů je zvýšené riziko ekonomických problémů, asociálního chování, psychologické a výchovné problémy či vytvoření závislosti na rodičích (Vágnerová in Matoušek, 2005).

1.3.3 ŽENY

Žena, jakožto potenciální matka, se pro zaměstnavatele stává rizikovou pracovní silou, jelikož předpokládají vyšší absenci z důvodu péče o děti (Winkler, Klímplová, Žižlavský, et. al., 2005).

Někteří autoři poukazují na skutečnost, že ženy starající se o malé děti upřednostňují při hledání zaměstnání umožňující úpravu pracovní doby nebo zkráceného pracovního úvazku před pozicí odpovídající jejich vzdělání a kvalifikaci. Problém u žen vracejících se z rodičovské (mateřské) dovolené je několikaletá absence na trhu práce je více omezuje (např. Winkler, Žižlavský, 2004).

1.3.4 STARŠÍ LIDÉ

„Pro zaměstnavatele se starší lidé jeví jako horší investice ve srovnání s mladými,“
(Buchtová, et. al., 2002, s. 112).

Starší generace se nedokáže rychle adaptovat na nové komunikační technologie a poznatky, což může být rozhodujícím faktorem zapojení se na trhu práce. Schopnost přizpůsobení se je ovlivněna zejména životní situací a zkušenostmi jedince (Hubinková, 2007).

1.3.5 OSOBY S NÍZKOU KVALIFIKACÍ ČI BEZ KVALIFIKACE

Osoby v této skupině tvoří největší skupinu dlouhodobě nezaměstnaných. Často jde o mladé lidi s nízkým zájmem o zaměstnání. U těchto osob může vznikat závislost na systému podpor sociálního zabezpečení. Dalším rizikem osob s nízkou kvalifikací je, že mohou být nahrazeni stroji (Buchtová in Matoušek, 2005).

1.4 TYPY NEZAMĚSTNANOSTI

Nezaměstnanost nemá vždy stejnou povahu. Nezaměstnanost můžeme rozdělit na čtyři typy.

1.4.1 FRIKČNÍ NEZAMĚSTNANOST

Jde o nezaměstnanost, která je dobrovolná, osoba odchází se stávající místa z nějakého důvodu, například kvůli vyššímu platu (Matoušek, 2005).

„Jedná se především o normální změny zaměstnání a doba nezaměstnanosti je ve většině těchto případů pro nezaměstnané osoby jen krátkou epizodou, během níž si hledají nové uplatnění“ (Mareš, 2002, s. 18).

1.4.2 STRUKTURÁLNÍ NEZAMĚSTNANOST

Tato nezaměstnanost vzniká rozpadem neefektivních podniků a eliminaci starých odvětví. Tyto osoby se vyznačují určitým věkem, kvalifikací, dovednostmi a zkušenostmi. Osoby nesplňují současné požadavky na trhu práce, mění se struktura poptávky. Na trhu se objevuje mnoho lidí s kvalifikací a zkušenostmi, na které na trhu není taková poptávka (Mareš, 2002).

1.4.3 SEZONNÍ NEZAMĚSTNANOST

Sezonní nezaměstnanost je krátkodobá a je způsobena sezonními pracemi spojená s ročním obdobím. Takové práce jsou například ve stavebnictví, zemědělství, turistickém ruchu a další (Matoušek, 2002).

1.4.4 CYKLICKÁ NEZAMĚSTNANOST

„Cyklická nezaměstnanost souvisí s ekonomickým cyklem a vzniká tehdy, je-li celková poptávka po práci nízká,“ (Krebs, 2007, s. 292). O nezaměstnanosti sezónní se v souvislosti s cyklickou nezaměstnaností hovoří, pokud je tato pravidelná a spojená s přírodním cyklem - např. ve stavebnictví v průběhu zimy nebo v turistických oblastech v rámci sezóny (Mareš, 2002)

1.4.5 DALŠÍ TYPY NEZAMĚSTNANOSTI

Nezaměstnanost se může členit i na dobrovolnou a nedobrovolnou. Za dobrovolně nezaměstnaného považují takového jedince, který není ochoten pracovat za tržní mzdu nebo dává přednost volnému času či příjmu ze sociálních dávek před zaměstnáním. Opakem jsou nedobrovolně nezaměstnaní, kteří chtějí za tržní mzdu pracovat, ale neexistuje pro ně dostatek pracovních míst. Týká se především kvalifikovaných

pracovníků. Pokud je jich přebytek, stanoví si firmy přísnější výběrová kritéria a přijmou nejvíce kvalifikovaného a nejzkušenějšího uchazeče (Samuelson a Nordhaus, 2007)

Mareš uvádí další členění nezaměstnanosti. Patří mezi ně nezaměstnanost skrytá, neúplná a nepravá nezaměstnanost. Je vhodné poukázat také na termín Job stagnation, který označuje obavy z nezaměstnanosti svazující pracovníky v profesním růstu. Nutí je zůstat na stávajících pracovních pozicích, které jsou pro ně již nevyhovující, ale takzvaně „jisté“ (Mareš, 2002).

2 PSYCHICKÉ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI

V druhé kapitole se autorka zabývá psychickými důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Psychický stav člověka, hraje důležitou roli. Autorka se domnívá, že pokud je osoba vystavena dlouhodobě psychické nepohodě mohou se dostavit úzkosti a deprese, vzniknout závislosti na návykových látkách. Proto věnuje depresím a závislostem pozornost. Na konci kapitoly se pak věnuje psychosomatickým potížím, neboť naše psychika je propojena s tělem, které na stres reaguje.

Prožívání ztráty zaměstnání je pro většinu lidí velká zátěž, a to i za předpokladu, že pracovníci jsou o propuštění předem informováni.

Nejčastější příčinou jejich duševního strádání je strach z toho, co bude dál. Dlouhodobá nezaměstnanost postihuje ve svých důsledcích celou psychiku člověka, a to jak jeho intelektovou a citovou oblast, tak i oblast vůle. Dlouhodobá psychická zátěž se tak stává hlavním rizikovým faktorem při vzniku navazujících somatických potíží.

Buchtová (2002) ve svém výzkumu uvádí, že více než polovina dlouhodobě nezaměstnaných na sobě pozoruje příznaky neurotických obtíží – úzkost, podrážděnost, nespavost, bolesti hlavy či žaludeční potíže. Nezaměstnanost je tady chápána jako stresor, který tyto potíže vyvolává. Tento stresor vyvolává problémy spojené s imunitním a kardiovaskulárním systémem

„Prožívání ztráty práce je pro většinu lidí závažnou psychosociální zátěží“ (Buchtová, 2013, s. 68). Nezaměstnanost má mnoho nepříznivých vlivů na duševní zdraví jedince, které mohou snižovat jeho předpoklady pro návrat do pracovního prostředí (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005).

Nezaměstnanost může ovlivňovat psychiku člověka zejména u věcí, které byly před ztrátou zaměstnání dominantní. Jedná se zejména o změnu organizace života, pravidel, časové vnímání a na společenském životě (Mareš, 2002).

Při náhlé ztrátě práce člověk neví, jak tuto situaci zvládnout, jelikož doposud měl jasný průběh profesní a společenské činnosti. Začíná se objevovat pocit úzkosti z budoucnosti (Buchtová, 2013). Nezaměstnaní často trpí nízkým sebevědomím, poruchami spánku (Mareš, 2002).

Významnou časovou hranicí se uvádí 6 měsíců trvání nezaměstnanosti, kdy člověk začíná prožívat svoji situaci jako více stresovou, cítí napětí, objevují se ve větší míře depresivní stavy a postupně se stává pesimistickým (Vágnerová, 2008).

2.1 DEPRESE

Deprese je nejrozšířenější nemocí světa. Zkušenosti s ní má téměř každý, ať již osobní či se s depresemi setkal u někoho ze svého okolí. Člověk v depresi prožívá řadu nejrůznějších nepříjemných pocitů. Pocit, že mu rodina ani přátelé nerozumí, cítí se unaveně a opuštěně. Okolí se na osobu s depresemi mohou dívat, jako na někoho lhostejného, nemluvného a nespolečenského. Člověk v depresi nenachází u ostatních porozumění a dostává se ještě do většího osamění a deprese. Deprese postihuje celý organismus člověka. (Křivohlavý, 2003)

Typickými znaky deprese jsou nechutenství, úbytek energie, nesoustředěnost, nespavost či naopak zvýšená spavost, snížený zájem o život, dochází i pomýšlení na sebevraždu (Křivohlavý, 2003).

Deprese se objevuje i v pracovní deprivaci. Deprese ze ztráty zaměstnání je hlubší v případech, kdy se osoba cítí vinna za ztrátu zaměstnání, nebo nemohla svoji situaci ovlivnit, či ví, že novou práci bude hledat obtížně. V tomto případě se umocňuje obava o budoucnost (Buchtová, 2002).

2.2 ZÁVISLOSTI

Pocit stresu, úzkosti či deprese nemusí nezaměstnaný zvládat, může se tak uchýlovat k prostředkům, které tento pocit snižují. Snížení tohoto pocitu je však dočasné a proto se musí opakovat. Zde pak vzniká riziko psychické i fyzické závislosti. Nejčastější závislostí jsou drogy a alkohol. Závislost však krom zdravotních rizik, vede také ke snížení šance na získání zaměstnání (Buchtová, 2002)

2.2.1 ZÁVISLOST NA ALKOHOLU

Nadměrná konzumace alkoholu neboli alkoholismus může vést k poškození tělesných systémů. Po psychické stránce má dopady na osobnost a vystupování osoby (Popis a projevy alkoholismu, 2012).

Závislost na alkoholu způsobuje změny pracovního chování – snížená výkonnost, riziko pracovních úrazů pod vlivem alkoholu, absence v zaměstnání. Rizikovou skupinou osob jsou muži ve věku 35 – 55let (Štikar, 2003).

2.2.2 DROGOVÁ ZÁVISLOST

Stres ze ztráty zaměstnání bývá v některých případech natolik velký, že může vzniknout závislost na drogách či lécích. Jedná se o nejmávnější závislost ať již ze zdravotního hlediska, ale také snižuje šanci nezaměstnaného získat práci na minimum. Člověk závislosti propadá téměř okamžitě a nemyslí poté na nic jiného než na svou drogu. Později si i uvědomuje, že výdělek ze zaměstnání by nebyl dostatečný na dávku, a proto volí cestu krádeží a jiné trestné činnosti (Drogy a drogová závislost, 2014).

Změny v pracovním chování jsou podobné jako u alkoholismu, rozdíl je v tom, že přicházejí rychleji. Zaměstnanci se závislostí na drogách jsou velice rizikový, mohou být nebezpeční sobě i svému okolí (Štikar, 2003).

2.3 PSYCHOSOMATICKÉ POTÍŽE

Jak již autorka uvedla výše, psychických dopadů na osoby při ztrátě zaměstnání je mnoho. Z důvodu stresu či deprese se mohou u člověka projevit psychosomatické potíže.

V psychologickém slovníku najdeme, že psychosomatické potíže vznikají v důsledku škodlivých psychických vlivů. Mají vliv na fyziologický proces, i když jsou ve velké míře ovlivněny psychickým stavem jedince. Tělo a duše jsou jedna jednotka, pokud onemocní duše, projeví se to i na těle a naopak (Hartl, Hartlová, 2010).

Mezi psychosomatickými onemocněními a nezaměstnaností, tudíž existuje úzká souvislost. Příkladem psychosomatických onemocnění může být:

- cukrovka
- vysoký krevní tlak
- astma
- onemocnění žaludku
- kožní choroby (Buchtová, 2002).

3 SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚŠTNANOSTI

Třetí kapitola je věnována sociálním důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti. V této kapitole se autorka zabývá změnami sociální role a statusu, sociální izolovaností a změnou vnímání času. Uvádí zde, jaké jsou sociální změny v obecném vztahu k okolí a společnosti člověka, který ztratil zaměstnání ale také sociálními důsledky pro celou rodinu této osoby.

„Nezaměstnanost má dopad na sociální situaci, chování a postoje nezaměstnaného a na společenský život“ (Krebs, 2007, s. 294 – 295).

3.1 ZMĚNA SOCIÁLNÍ ROLE A STATUSU

Nezaměstnanost je spojena se ztrátou významné sociální role a se snížením sociálního statusu. Role nezaměstnaného má podřadný status (Vágnerová, 2008). Negativní postoj společnosti je součástí zátěže, kterou tato role přináší (Vágnerová, 2008). Ve společnosti převažuje přesvědčení, že ten kdo chce, je schopen si práci najít (Buchtová, 2013).

Hlavní aktivitou, která je nezaměstnanému z hlediska institucionálního charakteru dovolena, je hledat si nové pracovní místo. Zmenšují se možnosti na získání nových dovedností. Zároveň se však od nezaměstnaného očekává, že se bude snažit změnit tuto situaci a že má proto schopnosti a dovednosti (Mareš, 2002).

Jednotlivé důsledky se nevyskytují samostatně, ale vzájemně se prolínají. Záleží na dispozicích jedince, zkušenostech, délce doby ztráty zaměstnání a sociální příležitosti (Buchtová, 2013). Skupina osob prožívá ztrátu zaměstnání jako život, který ztratil smysl, pokud nehledají zaměstnání, cítí, že zabíjejí svůj čas, volnočasové aktivity pro ně nemají moc význam a veškerá jejich snaha se soustředí na získání zaměstnání.

3.2 SOCIÁLNÍ IZOLOVANOST

Nezaměstnaní se často uzavírají do sebe, ubývá jim sociálních kontaktů a dochází k izolovanosti (Buchtová, 2013). Přestávají se stýkat s bývalými spolupracovníky, jelikož už nemají mnoho společného a cítí se méněcenní (Vágnerová, 2008). Často se snaží svou situaci skrývat nejen před známými a sousedy, ale i před rodinou (Mareš, 2002).

Sociální izolace však nechápeme jako úplnou, spíše jako izolaci před zaměstnanou částí populace. Pokud má osoba v okolí další nezaměstnané, roste tendence se scházet a navazovat přátelství na úkor vztahů se zaměstnanými. Vliv zde má i věk, mladí lidé mají menší tendenci se izolovat od zaměstnané populace než starší lidé, ti zase naopak mají silnější vazby na rodinu a příbuzné (Mareš, 2002).

Nezaměstnanost má však vliv i na rodinu. Nezaměstnanost může mít i pozitivní vliv, rodina se podporuje a tato situace ucelí soudržnost rodiny. Většina ale vlivů na rodinu je negativních. Těchto negativních vlivů je několik:

- finanční potíže
- krize rodinného systému, hádky
- narušení rodinných zvyklostí
- změny v rodinných vztazích
- sociální izolace rodiny
- změna statusu v rodině, odvozené od přispívání do rodinného rozpočtu
- tměny v rozdělení domácích prací (Mareš, 2002).

Velký problém, který má vliv na fungování rodiny je pokud ztratí práci muž. I v dnešní době přetrvává představa muže jako živitele rodiny (Mareš, 2002). Nezaměstnanost otce, může zvyšovat napětí v celé rodině, vyvolává deprese a úzkosti manželky a mnohdy může skončit až rozvodem (Buchtová, 2002).

Nezaměstnanost může narušit i rozbít vztahy mezi členy rodiny. Zároveň však, nemusí být rodina nezaměstnaností pouze ohrožována, může se stát útočištěm. Podpora rodiny

a příbuzných má velký význam. Poskytuje nezaměstnanému motivaci pro znovunalezení zaměstnání (Mareš, 2002).

3.3 ZMĚNA VNÍMÁNÍ ČASU

Obecně se dá říci, že mezi hlavní důsledky nezaměstnanosti patří především nabourání denního režimu, člověk ztrácí pravidelnost, na kterou byl doposud zvyklý a najednou má spoustu volného času, se kterým neví, jak naložit. Je třeba si vytvořit denní plán, dlouhodobě nezaměstnaní ale postupem času ztrácejí motivaci k cílevědomé činnosti, prohlubuje se pasivita a vše se stává nudným a depresivním. Paradoxně velké množství volného času zabraňuje nezaměstnaným, aby jej smysluplně a aktivně využívali. Mnohé aktivity volného času vyžadují finance, které však nemohou či nechtějí k těmto účelům využít. (Plesník, Richterová & Quisová, 2006).

4 VÝZNAM PRÁCE PRO ČLOVĚKA

Práce je nedílnou součástí lidského života. Každý jedinec se vyrovnává se ztrátou zaměstnání jinak, některé fáze mohou být však společné. Autor se v této kapitole zabývá fázemi adaptace na ztrátu zaměstnání, kdo může být nápomocen při této situaci.

„Zaměstnání hraje v naší kultuře roli centrální instituce, skrze kterou se definujeme. Cíle, status, sociální kontakty, struktura našeho života i jednotlivých dnů jsou primárně odvozovány z našeho zaměstnání. Naše vzdělání je chápáno jako příprava na zaměstnání a náš volný čas jako regenerace pro další práci v zaměstnání“ (Mareš, 2002, s. 58).

Práce zaujímá v životě člověka zásadní postavení. Poskytuje nejen materiální prospěch, ale i pocit seberealizace a společenské užitečnosti a začleňuje ho do sociálních vztahů. Rozvíjí ale i identitu jedince a jeho sociální schopnosti (Provazníková, 1997).

Rákosník (2008) dodává, že práce, a z ní vyplývající zaměstnanost, se stala zásadní podmínkou pro budování blahobytu státu a národa. Určuje strukturu pracovního dne, ale i volného času zaměstnaných. Vnáší tedy do života řád, jehož absence vyvolává nejistotu a nepohodlí, později i pochybnosti o schopnostech jedince (Buchtová, 2002).

V kontextu životní dráhy jedince představuje začátek i konec jeho ekonomické aktivity. Slouží i jako výchovný prostředek, pomocí kterého předáváme dětem hodnoty a zkušenosti (Buchtová, 2002).

Ztráta zaměstnání je vnímána jako zátěžová situace, kdy se nezaměstnaný v první řadě potřebuje vyrovnat s novou situací. Různé druhy zátěžových situací můžeme zahrnout pod pojem stres. Každá ze situací má svůj specifický charakter (Mlčák, 2011).

Způsoby, jak lidé reagují na zátěž, jsou různé (Paulík, 2002). (Eisenberg, Lazarsfeld In Buchtová, 2013) popsali čtyřfázový model adaptace na ztrátu zaměstnání. Člověk nejprve ztrátu práce prožívá jako šok. Následně se stává optimistickým a snaží se získat

práci. Pokud se to nepodaří, začíná znovu prožívat strach a rezignaci. V poslední řadě bere svůj stav jako nezaměnitelný osud. Adaptace se tedy vztahuje k postupnému přizpůsobení se podmínkám (Paulík, 2002).

V situacích, kdy se vyskytne zvýšená zátěž, se lidé snaží hledat sociální oporu či odbornou pomoc, rozhodující je však jejich osobnostní vybavenost (Paulík, 2002).

Typickými faktory, které snižují vliv nezaměstnanosti, je schopnost člověka odolávat zátěžové situaci, vnější sociální opora a vlastní životní postoj (Buchtová, 2013). Především dlouhodobě nezaměstnaní mají problémy se svou kvalifikací, neboť se rychle mění technologie práce (Kotýnková s Němcem, 2003).

4.1 PODPORA PŘI ZTRÁTĚ ZAMĚSTNÁNÍ

K přirozeným podpůrným mechanismům při ztrátě zaměstnání patří individuální psychosociální výbava jednotlivce, rodina, blízcí příbuzní a přátelé (Hangoni, 2010).

Z celospolečenského hlediska jde v oblasti řešení nezaměstnanosti o podporu pracovních míst a o dotační mechanismy k jejich udržení. Jsou to například tyto opatření – rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná místa, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program. Nemalou součástí je i poskytnutí odborného poradenství (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2014).

4.1.1 ÚŘAD PRÁCE

Úřad práce ČR tvoří generální ředitelství, krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. Součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště. Právě úkolem kontaktních pracovišť je rozhodovat o přiznání podpory v nezaměstnanosti, vést evidenci uchazečů a zájemců o zaměstnání, zprostředkovávat zaměstnání, vyhledávat a aktualizovat

informace o pracovních místech a vypracovávat individuální akční plány. Ve spolupráci s krajskou pobočkou se podílí na sociálně právním a profesním poradenství (Integrovaný portál ministerstva práce a sociálních věcí, 2014).

5 TRH PRÁCE

Závěrečná kapitola je zaměřena na trh práce. Autorka definuje co je trh práce, jeho rozdělení na trh primární a sekundární. Dále se zabývá tím, co může pomoci lidem k návratu na trh práce z hlediska možností úřadu práce, jakožto hlavní instituci, která je osobám při hledání nového zaměstnání nápomocna.

„Trh práce je, podobně jako jakýkoliv jiný trh, založen na vztahu dvou subjektů – toho, kdo něco (v tomto případě svoji práci) nabízí, a toho, kdo o tuto nabídku jeví zájem a je ochoten nabízené zboží (práci) koupit (Kuchař, 2007, s. 11).

V užším slova smyslu je trh práce vnímán jako *„místo, kde jsou kupovány služby a výrobky, také prodávána a kupována i práce“ (Mareš, 2002, s. 48).*

Trh práce můžeme rozdělit různě. Mareš na trh primární a sekundární.

Na primárním trhu práce jsou především lepší a výhodnější pracovní příležitosti s vyšší prestiží. Zaměstnancům poskytuje řadu příležitostí i relativně dobré možnosti profesního růstu a lepšími pracovními podmínkami. Pracovní místa na trhu práce poskytují jisté bezpečí před ztrátou zaměstnání. Práce je zde dobře placená a je zde zajištěn i růst mezd (Mareš, 2002).

Sekundární trh práce je naopak charakterizován pracovními místy s nižší prestiží i nižší mzdovou úrovní. Kariérní růst se u těchto pozic nedá moc očekávat. Tento pracovní trh není příliš stabilní. Zaměstnání je různě přerušováno kratší i delší nezaměstnaností (Mareš, 2002).

5.1 MOŽNOSTI NÁVRATU NA TRH PRÁCE

V České republice je pro návrat na trh práce stěžejní úřad práce. Jak autorka již výše zmínila, je úřad práce důležitou podporou pro osobu bez zaměstnání. V této části se

tedy autorka zabývá tím, jak může úřad práce být nápomocen při návratka na trh práce. Jednu podkapitolu také věnuje programům boje proti nezaměstnanosti na úrovni Evropské unie (dále EU).

V České republice je činnost úřadu práce vymezena zákonem o zaměstnanosti. Činností úřadu práce je sledovat nabídku a poptávku na trhu práce, podporovat vznik společensky účelných míst a poskytovat rekvalifikace (Mareš, 2002, s. 120).

5.1.1 SPOLEČENSKY ÚČELNÁ PRACOVNÍ MÍSTA

Společensky účelná pracovní místa se zřizují na základě dohody s úřadem práce a obsazují se uchazeči o zaměstnání, kteří si nejsou schopni jiným způsobem najít uplatnění. Společensky účelným pracovním místem se také rozumí místo, které je zřízeno na základě dohody mezi uchazečem o zaměstnání a úřadem práce a jeho účelem je samostatně výdělečná činnost. Na tyto místa úřad práce poskytuje příspěvek (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti).

5.1.2 REKVALIFIKACE

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 108 definuje rekvalifikaci jako „získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování.“ Předpokládá se, že je rekvalifikace určena osobám, které již nějakou kvalifikaci získaly, ale jak zákon uvádí hned v následující větě, považuje se za rekvalifikaci i získání kvalifikace pro osobu, která dosud žádnou neměla. „Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopnosti a zkušenosti fyzické osoby, která má být rekvalifikována,“ uvádí § 108 zákona o zaměstnanosti.

Rekvalifikace se dle zákona provádí prostřednictvím institucí, které mají akreditovaný vzdělávací program, nebo v rámci školy, která poskytuje vzdělání v oboru zapsaném

v rejstříku škol a školských zařízení, či na vysoké škole s akreditovaným studijním programem nebo v rekvalifikačním zařízení, které k tomu má akreditaci.

5.1.3 PROGRAMY BOJE PROTI NEZAMĚSTNANOSTI

Hlavní úlohou EU je financování pomoci na trhu práce a programů, které pomáhají rizikovým regionům či rizikovým skupinám osob. Tyto programy napomáhají růstu ohroženým regionům, tato pomoc spočívá například v rekvalifikaci pracovní síly, financování infrastruktury, podpora průmyslu a další. Bojovat proti dlouhodobé nezaměstnanosti za pomoci rozvoje lokálního trhu práce, profesní a sociální integrace, podpora pracovního výcviku. Usnadňování profesní přípravy mladých lidí a dalších osob znevýhodněných na trhu práce (Mareš, 2002)

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se autorka zaměřila na zkoumání psychických a sociálních důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti, které rozebírala v teoretické části.

6 METODIKA

„Metodologie se zabývá systematizací, posuzováním a navrhováním strategií a metod výzkumu (Jeřábek, 1992). Předmětem této disciplíny jsou nástroje vědy“ (Hendl, 2005, s. 34).

V metodologii autorka uvede stanovený cíl práce, výzkumnou otázku, typ výzkumu a konceptualizaci, nástroj sběru dat, výzkumný vzorek. Jednu podkapitolu věnuje etice výzkumu. Dále popíše, jak se výzkum uskutečňoval, a samotné zkoumání.

6.1 VÝZKUMNÉ PARADIGMA

Cílem práce je zjistit, s jakými psychickými a sociálními důsledky se potýkají dlouhodobě nezaměstnaní. Práce je určena všem osobám, které pracují s osobami dlouhodobě nezaměstnanými či jsou v blízkosti těchto osob, aby měli možnost se lépe vcítit do jejich pocitů. S cílem koresponduje výzkumná otázka. *„Výzkumné otázky mají po gramatické stránce podobu tázacích vět. Přestože je kvalitativnímu výzkumu vlastní určitá otevřenost a spoléhání se na improvizaci, je třeba otázku formulovat jasně. Tak abychom na konci své práce dokázali rozpoznat, zda jsme na ni odpověděli, či nikoli“ (Švaříček, Šedová a kol., 2007).* Výzkumná otázka této práce zní: „Jaké jsou důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti na psychiku a sociální život jedince?“.

Aby výše zmíněný cíl mohl být naplněn, je potřeba napřed zvolit metodu sběru dat. Autorka zvolila kvalitativní výzkum. *„Kvalitativní výzkum je proces hledání*

porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách" (Croswell in Hendl, 2005:50).

Kvalitativní výzkum byl zvolen z důvodu, aby mohla být tato problematika prozkoumána do hloubky, a to by kvantitativní výzkum neumožnil. *„Kvantitativní přístup, stručně vzato, předpokládá, že fenomény sociálního světa (různé jeho aspekty, procesy ad.), které činí předmětem zkoumání, jsou svým způsobem měřitelné, či minimálně nějak tříditelné, uspořadatelné. Informace o nich, získávané v jisté kvantifikovatelné a co nejvíce formálně porovnatelné podobě. Pak je analyzuje statistickými metodami se záměrem ověřit platnost představ o výskytu nějakých charakteristik zkoumaných fenoménů, případně o vzájemných vztazích k dalším objektům a jejich vlastnostem apod.“ (Reichel, 2009:40).*

„V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Z tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. V jeho průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze“ (Hendl, 2005:50).

6.2 TYP VÝBĚRU

Provést výzkum se autorka rozhodla dělat výzkum ve službě Celsuz – sociální rehabilitace, kde autorka působí jako sociální pracovník. Centrum Celsuz, třída Kapitána Jaroše 9, je jednou ze služeb Diecézní charity Brno. Centrum Celsuz funguje od roku 2006. V Celsuzu jsou tři služby – odborné sociální poradenství, služby pro cizince a sociální rehabilitace. Sociální rehabilitace pomáhá nezaměstnaným při řešení jejich aktuální situace a podporuje je při hledání práce. Základem služby jsou individuální konzultace s klientem, během kterých pracuje na naplňování jeho cílů.

Kromě těchto konzultací nabízí širokou škálu individuálních i skupinových aktivit, které pomáhají zvýšit možnost uplatnění na trhu práce (www.celsuz.cz). Pro výzkum autorka zvolila osoby, které byly bez zaměstnání alespoň jeden rok a nyní jsou alespoň dva měsíce zaměstnání.

Dále autorka zvolila pro výzkum lokalitu Jihomoravského kraje. Ačkoliv služba Celsuz se nachází ve městě Brně, klienti jsou z celého Jihomoravského kraje.

Ke konci března 2014 bylo v Jihomoravském kraji registrováno celkem 73 200 uchazečů o zaměstnání (38 355 mužů a 34 845 žen). Od konce února se počet uchazečů o zaměstnání snížil o 1 623 osob. Od konce roku 2013 však došlo ke zvýšení počtu o 1 230 osob. Z celkového počtu uchazečů o zaměstnání bylo ke konci prvního čtvrtletí letošního roku 71 524 uchazečů dosažitelných, tedy těch, kteří mohou okamžitě nastoupit do vhodného zaměstnání (www.czso.cz).

Autorka zvolila účelový výběr. „*Účelový výběr je založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat*“ (Disman, 2002, s. 112). Použití účelového výběru je někdy pouze jedinou možností, kterou může výzkumník použít. Tento typ výběru většinou nedosahuje takového záběru, aby mohl být zobecnitelný. Jeho výstup je ale většinou velmi podrobný a zajímavý. Jde však použít jen na zkoumanou skupinu (Disman, 2002).

6.3 TECHNICA SBĚRU DAT

Jako techniku sběru je zvolen rozhovor. Rozhovor je velmi využívaná technika (Reichel, 2009). Při provádění kvalitativního rozhovoru je důležitá soustředěnost, porozumnění, obezřetnost a citlivost (Hendl, 2005). Rozhovor je považován za velice nákladnou techniku sběru dat, je velice časově náročný. Konverzační partneři jej můžou považovat za málo anonymní. Výhodou však ale je, že je jisté, že mluvíme právě s vybranou osobou pro náš výzkum a úspěšnost uskutečněných rozhovorů je mnohem vyšší než návratnost dotazníků (Disman, 2002).

„Za hlavní dva typy hloubkového rozhovoru můžeme označit polostrukturovaný rozhovor (vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek) a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor (může být založen jen na jedné připravené otázce a dále se tazatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem)“ (Švaříček, Šedová, 2007, s. 160).

Pro komplexnější a flexibilnější sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. *„Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený aj.) se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí“ (Reichel, 2009, s. 111).*

Komplexní a flexibilní sběr dat by strukturovaný rozhovor neumožnil, *„Jde o rozhovor, v němž jsou již určeny jak otázky, které je třeba položit, tak jejich pořadí. Jsou to většinou otázky volné, často ovšem v předem určené a tedy závazné formulaci. Jak plyne z předchozího, jistou nevýhodou zde je, že tento stupeň formalizace brání, aby rozhovor proběhl v přirozené komunikační atmosféře, byly akceptovány zvláštnosti informanta a případně také získána bohatší paleta údajů“ (Reichel, 2009, s. 112).*

Je velmi důležité věnovat pozornost tomu, jak bude otázka formulována. Otázky pro kvalitativní rozhovor by měly být pokud možno co nejvíce otevřené a jasné. Dáváme pozor, abychom konverzačnímu partnerovi nepodsouvali typ odpovědi (Hendl, 2005).

Otázky pro rozhovory jsou sestaveny pomocí konceptuálního schématu, které autorka měla rozdělené do tří hlavních témat. Otázky se autorka snažila formulovat co nejvíce otevřeně a jasně.

6.4 KONCEPTUALIZACE

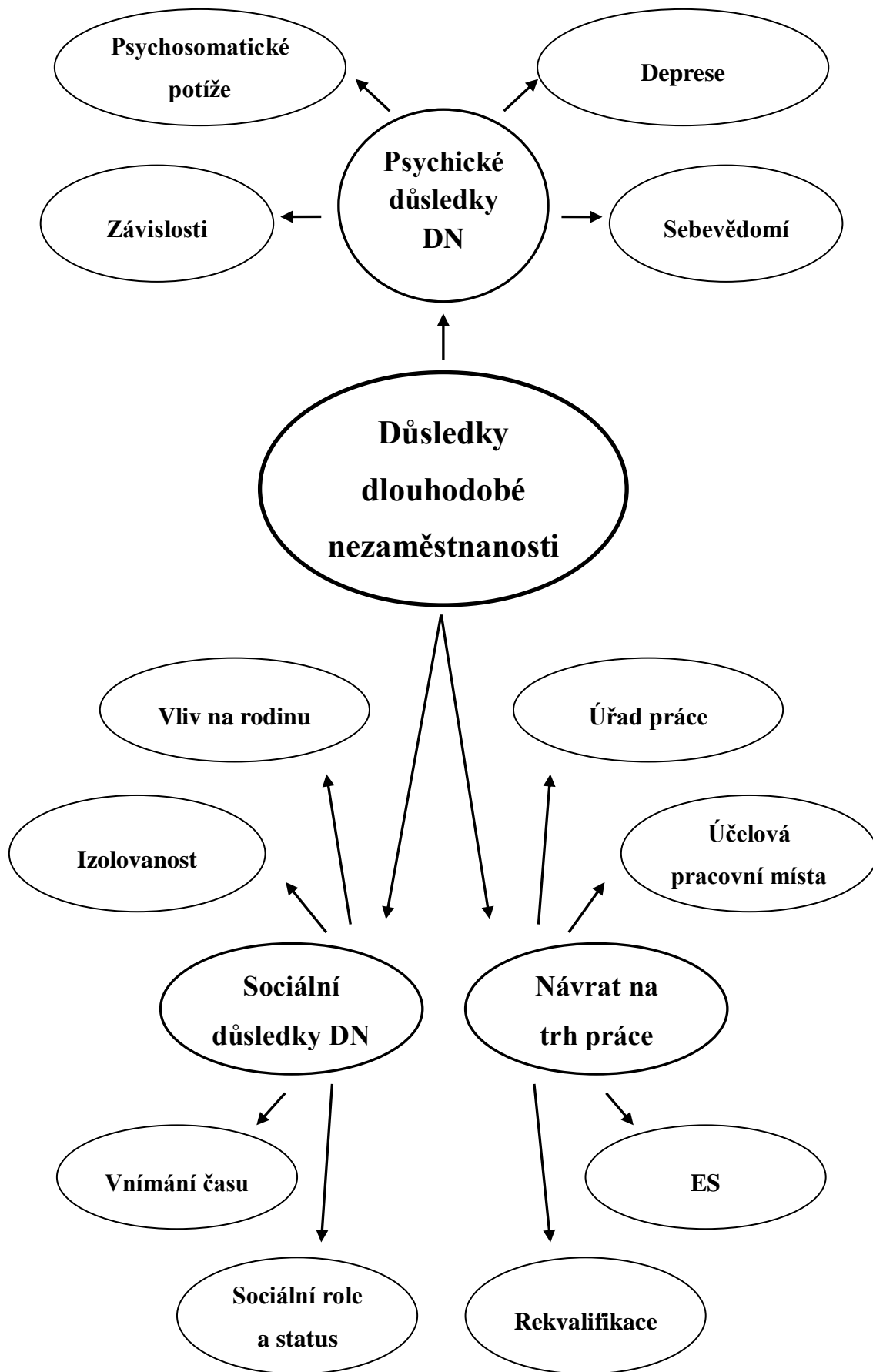
Konceptuální schéma bylo vytvořeno na základě teoretické části, kde se autorka snažila zachytit důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti a působení na jedince či celou rodinu. Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti jsou rozděleny do tří hlavních faktorů a to

psychické důsledky, sociální důsledky a návrat na trh práce. Tyto tři faktory se dále dělí na možné důsledky. Hlavním zdrojem pro určení těchto bodů byla teoretická část.

U psychických důsledků se autorka zaměřila na vznik možných závislostí. Dále autorka do psychických důsledků zařadila vliv na sebevědomí jedince, možnost vzniku depresí. Psychická nepohoda jedince se může také projevit na jeho zdraví, proto další zkoumaná oblast je vznik psychosomatických potíží.

Dlouhodobá nezaměstnanost má také řadu sociálních důsledků, které se projevují jak u jedince samotného, tak také na jeho rodině. Tady se autorka zaměřila na změnu sociálních rolí a sociálního statusu. Odborná literatura se také zmiňuje o změně vnímání času u osob dlouhodobě nezaměstnaných. Dalším bodem je možná izolovanost od společnosti. Neméně důležitým bodem je pak dopad sociálních důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti na celou rodinu nezaměstnaného.

Posledním bodem konceptuálního schématu je návrat na trh práce. Tento bod zkoumá možnosti návratu do zaměstnání, co jedinci může pomoci a co jedinec prožívá. Jaké měl pocity při nové naději na získání nového zaměstnání, či naopak jaká pak navazovala zklamání při neúspěchu. Tento bod se tedy rozděluje na pomoc úřadu práce, význam rekvalifikací či podpůrných projektů z EU a vytváření účelových pracovních míst.

6.5 ZPRACOVÁNÍ DAT

Jak již bylo zmíněno, pro získávání dat bylo využito polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byly realizovány s deseti konverzačními partnery. Rozhovory probíhaly v průběhu ledna. Všechny rozhovory byly poskytnuty v odpoledních hodinách ve službě Celsuz – sociální rehabilitace, která byla výše popsána, v konzultačních místnostech. Při domlouvání schůzek se autorka vždy snažila vyjít konverzačním partnerům maximálně vstříc a přizpůsobovala se jejich volnému času. Při domlouvání rozhovorů byli konverzační partneři obeznámeni s tématem a smyslem práce.

Před provedením samotného rozhovoru se autorka vždy zeptala, zda konverzační partneři souhlasí s pořizováním audio záznamu. Všichni konverzační partneři dali souhlas s nahráváním rozhovorů, ty se pak nahrávaly na diktafon. Mají délku v rozpětí 25 až 51 minut. Během rozhovorů byla připravena struktura, kterou autorka však striktně nedodržovala, sloužila jako opora, aby se prošla všechna stanovená témata. Během rozhovoru byl prostor pro další odpovědi a myšlenky konverzančních partnerů. Konverzačním partnerům autorka naslouchala a pokud v rámci jedné otázky odpověděli již na další, tak byla otázka následně vynechána. Díky polostrukurovanému rozhovoru byla možnost se i doptávat, pokud nebyla zcela zodpovězena otázka, či byla potřeba pozměnit formulace otázky. Autorka se domnívá, že rozhovory probíhaly v příjemném prostředí a uvolněné atmosféře.

Již při nahrávání autorka ve chvíli volného času začala rozhovory přepisovat. Celkové nahrávání i přepisování trvalo bezmála dva týdny. Přepsání jednoho rozhovoru průměrně trvalo asi tři hodiny, záleželo na délce jednotlivého rozhovoru.

Po dokončení přepisování proběhlo kódování. Kódování „*spočívá v navržení kategorií, do nichž jsou zařazovány jednotlivé volně vyjádřené odpovědi*“ (Jeřábek, 1993, s. 93). Při kódování byly odpovědi rozděleny dle konceptuálního schématu. K jednotlivým bodům pak byly přiřazovány odpovědi, které korespondovaly s daným bodem. Autorka

nepřirazovala jen souhlasné odpovědi k patřičné otázce, ale vzhledem k šíři odpovědi hledal i u jiných otázek, kde se konverzační partneři vyjádřili ještě k předešlé otázce.

6.6 ETIKA VÝZKUMU

Etika při provádění výzkumu je velmi důležitá a je potřeba dodržovat určitá pravidla (Hendl, 2005).

Můžeme se setkat s různými úhly pohledů, můžeme je rozdělit na dvě části. Do první části patří etika výzkumné práce. Do druhé části patří práce se zkoumanými osobami (Reichel, 2009).

Etika vymezuje několik pravidel. I přes ponoření výzkumníka do zkoumané problematiky je nutné, aby si dokázal dodržet odstup od svých představ a zůstal objektivní. Měl by vytvořit práci dle svých nejlepších schopností a dovedností. Práce by měla být napsána profesionálně, výzkumník by neměl práci zneužít ke svým soukromým účelům. Výzkumník má být při zkoumání nezávislý, zkoumat problém objektivně, bez přihlížení na přání zadavatele výzkumu. Veškeré informace plynoucí z výzkumu musí zveřejňovat pravdivě. Pokud je práce tvořena skupinově, nesmí výzkumník vystupovat jako samostatný autor, ale vždy zveřejnit celou výzkumnou skupinu. Jestliže během výzkumu pracujeme s citlivými, osobními či důvěrnými informacemi, je povinností výzkumníka zabránit zneužití těchto informací. Za dodržování etických pravidel je zodpovědná celá výzkumná skupina (Reichel, 2009).

Žádná osoba nesmí být výzkumem nijak poškozena. Výzkumník nesmí ve výzkumu zahrnout osobu, která k tomu nedala souhlas. Zkoumanou osobu před požádním o souhlas k výzkumu informujeme o průběhu a účelu zkoumání. Zkoumanou osobu nikdy nenutíme k podílení se na výzkumu a kdykoli z něj může odejít. Zkoumanou osobu nemůžeme vystavovat ponižujícím situacím. Pokud během zkoumání pořizujeme audio nebo video nahrávku, musíme zkoumanou osobu požádat o souhlas. Zkoumaná osoba má právo znát výsledek výzkumu (Reichel, 2009).

7 ANALÝZA A INTERPRETACE

Na začátku každého rozhovoru se autorka konverzačních partnerů ptala na věk, vzdělání a dobu nezaměstnanosti. Tyto otázky byly využity pro popis konverzačních partnerů.

Popis konverzačních partnerů

Rozhovory se uskutečnily s deseti konverzačními partnery – pěti ženami a pěti muži ve věku od 28 do 56 let. Pět konverzačních partnerů absolvovalo střední školu s maturitou, tři střední školu bez maturity a dva absolvovali vysokou školu. Konverzační partneři jsou bez zaměstnání déle jak jeden rok a v současné době jsou zaměstnání déle jak tři měsíce.

Rozhovory jsou rozděleny do tří částí, a to na psychické důsledky, sociální důsledky a návrat na trh práce.

Konverzační partner číslo	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Doba nezaměstnanosti (měsíc)
1	Muž	45	Maturita	21
2	Muž	42	Maturita	17
3	Muž	56	Maturita	36
4	Žena	37	VŠ	12
5	Žena	48	Maturita	25
6	Žena	54	Bez maturity	15
7	Muž	52	Bez maturity	24
8	Žena	28	VŠ	13
9	Muž	53	Bez maturity	22
10	žena	32	Maturita	31

7.1 PSYCHICKÉ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI

7.1.1 PSYCHICKÉ ZMĚNY ZAMĚŘENÉ NA VLASTNÍ OSOBU

Autorka se zajímala, jaké dopady měla ztráta zaměstnání na **sebevědomí** jedince, a zda se u těchto osob objevily **úzkosti** či **deprese**.

Všichni konverzační partneři se shodují, že se dlouhodobá nezaměstnanost podepsala na jejich sebevědomí. KP.1 si myslel, že práci sežene snadno, po častých neúspěších na přijímacím pohovoru však jeho sebevědomí kleslo natolik, že kvůli obavám z dalšího neúspěchu na pohovory přestal chodit. KP.6 sdělila, že sebevědomí jí šlo dolů hned po ztrátě zaměstnání „... jsem již staršího věku a strach z pohovorů tu byl ihned, nedokázala jsem zaujmout, a pak jsem se strašně styděla, že sedím doma....

Dále se konverzační partneři shodli, že každý nějakou mírou prošel úzkostmi či depresí. Konverzační partneři 2, 3, 7 vypověděli, že první úzkosti se začaly objevovat zhruba po roce a měli za sebou řadu neúspěšných pohovorů. KP.3 „... obrovskou úzkost jsem pocítil, když jsem se díval do emailu, kam všude sem poslal životopis, (odmlčení se), najednou jsem si uvědomil, že už mě asi nikde nepotřebují,“. KP. 4, 6 a 10 pocítovali deprese a vyhledali pomoc psychologa. KP. 10 „... .. doma mě utěšovali, ale já si potřebovala s někým promluvit, s někým kdo mě prostě vyslechl“. Další konverzační partneři zůstávali na tyto pocity sami, KP. 9 „.....komu bych co vykládal, nebylo nutné zatěžovat okolí“.

7.1.2 ZÁVISLOSTI

Z odborné literatury vyplývá, že dlouhodobá nezaměstnanost může vést ke vzniku či obnově závislosti. Otázka zněla: „**Vznikl u Vás během nezaměstnanosti nějaký zlovyk či závislost? Jaká?**“.

Sedm konverzačních partnerů uvedlo, že si nejsou vědomi vzniku zlozvyku či závislosti. KP.1 a 9 se navrátila závislost na kouření. KP.9 „... nekouřil jsem skoro pět let, ale pak jsem byl vždycky tak ve stresu, že jsem si musel zapálit...“. KP.3 „... začal jsem pít, (odmlčení), no, no prostě hodně pít, dvakrát jsem dokonce nezvládl dojít na pohovor...“. KP.5 sdělila, že se začala přejídat, není si však jistá, zda šlo o zajídání úzkostí, anebo se přejídala z nudy.

7.1.3 PSYCHOSOMATICKÉ POTÍŽE

Psychická pohoda člověka je úzce provázána se zdravím. Pokud je osoba vystavena stresu, může to ovlivnit zvýšenou nemocnost člověka. Další otázka tedy zjišťovala, **zda konverzační partneři zaznamenali zvýšenou nemocnost a zda to přisuzují dlouhodobé nezaměstnanosti.**

Konverzační partneři 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10 si nevšimli zvýšené nemocnosti. KP.2 „Pořád mě něco bolelo, kolena, záda a tak no, doktor mě posílal na vyšetření, ale nikdy nic nenašli, pak jsem nastoupil do práce a bylo po problémech (smích), asi jo, asi jsem si to vážně vymýšlel (smích)“. KP.8 vypověděl, že již dlouhou dobou trpí kožní nemocí, v době nezaměstnanosti se však kožní projevy výrazně zhoršily a objevily i na místech těla, kde dříve nebývaly.

7.2 SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI

Se ztrátou zaměstnání se mění role, zaměstnaný x nezaměstnaný, a další. Autorka se ptala konverzačních partnerů, jak se změnili jejich **role a status.**

Všichni konverzační partneři uvedli, že změna sociálního statusu a nová role nezaměstnaného byla obtížná hlavně v ustání pohledu okolí. KP.6 „... pořád se mě ptali, jestli už jsem si něco našla a kam se hlásím, to bylo hrozný, vím, že to mysleli

dobře, ale bylo to hrozně ponižující... ..“ . U vnímání změny sociálních rolí si autor všiml rozdílu mezi muži a ženami. KP.4 „pořád jsem se starala o domácnost a děcka, to bylo dobrý, to že sem bez práce, jsem tolik nevnímala, ale jak šla děcka do školy, tak to jsem se pak cítila hrozně, ...“ . KP.9 „bylo to hrozný, ze začátku jsem doma pořád něco spravoval, ale pak už nebylo co dělat a já byl závislý na tom, co vydělala manželka, a to pro mě bylo hrozně ponižující,“ .

Další otázkou bylo, jak konverzační partneři trávili den z hlediska času a jak se změnilo jejich **vnímání času**.

Tři konverzační partneři se snažili volný čas vyplnit jakoukoli aktivitou, pociťovali však, že se jim příliš nechce a že se snažili věci odkládat. Dva konverzační partneři se snažili dodržovat denní režim: KP.6 „Na radu psycholožky jsem se snažila dodržovat denní režim, vstávala jsem nejpozději v osm hodin, pak jsem uklízela, vařila a tak no, hlavně abych něco dělala...“ . Tři konverzační partneři chodili pravidelně na brigádu a jeden dělal dobrovolníka. Tyto činnosti je udržovaly v pracovním návyku. Jeden konverzační partner rezignoval na denní režim.

Jak bylo zmíněno v teoretické části, nezaměstnanost ovlivňuje celou rodinu. Následující otázka autorky tedy byla: „**Jak Vaše situace ovlivnila rodinu?**“

U všech konverzačních partnerů byla rodina dlouhodobou nezaměstnaností ovlivněna. U šesti konverzačních partnerů se objevily konflikty „pořád jsme se hádali, hlavně kvůli penězům, že se nesnažím si něco najít.....“ . U třech konverzačních partnerů se objevovaly konflikty z důvodu nejistoty „Peníze byly, to jo, chodil sem na brigády, ale nebyla to jistota, buď mě zavolali nebo ne, nikdy jsem nevěděl kolik dostanu“ . KP.3 „bydlím sám, mám jenom tátu, ten mi furt říkal, že si mám něco najít, ale nemyslím si, že ho to nějak ovlivňovalo...“ .

Další otázkou bylo, zda se změnil nějak styk se společností. Tato otázka souvisí s **izolovaností od společnosti**.

Pět konverzačních partnerů nepocítilo, že by se nějak izolovali od společnosti, stále se vídali se stejnými přáteli a známými. Dva konverzační partneři uvedli, že se začali vyhýbat známým, kteří mají úspěšnou kariéru. KP.2 „máme známé, co sou bohatý a mají dobrý zaměstnání, tak od těch jsem se asi trochu držel no, bylo mi před nima blbý, že pořád nedělám,...“. Další tři uvedli, že se záměrně vyhýbali příbuzným, kteří se jich neustále na jejich situaci vyptávali. KP.8 „... několik kamarádek se mě pořád ptalo, jestli jsem něco sehnala, a jak je možný, že ne, no tak těm se se pak vyhýbala no, nechtěla jsem se pořád obhajovat...“.

7.3 NÁVRAT NA TRH PRÁCE

První otázka tohoto okruhu byla: „**Jak jste našel/našla nové zaměstnání?**“

Pět konverzační partneři získali zaměstnání na základě absolvování pohovoru. Dva dostali doporučení známého a bývalých kolegů, na jejichž popud je následně přijali. Jednoho konverzačního partnera přijali zpátky do původní firmy, kde se uvolnilo místo. Dalšího získal zaměstnání za pomoci absolvování odborné stáže. Poslední konverzační partner získal zaměstnání ve firmě, kam chodil na brigádu „Chodil sem na brigádu a šéf se mnou byl spokojenej, tak mi pak nabídl místo“.

Autorka se dále ptala, jak dlouho jsou konverzační partneři nyní **v zaměstnání**.

Všichni konverzační partneři jsou v zaměstnání od 3 do 5 měsíců. Čtyři konverzační partneři nyní čerstvě prošli zkušební dobou.

Drtivá většina nezaměstnaných osob je v evidenci úřadu práce. Otázka zní: „**Byl/a jste registrován/a na úřadu práce?**“

Všichni konverzační partneři byli v evidenci na úřadu práce.

Navazující otázkou je, jak byl **úřad práce nápomocen při hledání zaměstnání**.

Konverzační partneři se v první reakci shodli, že jim úřad práce nijak nepomohl. V druhé reakci jsme se již dostali k věcem, které úřad práce zprostředkoval, a byly následně nápomocny k získání zaměstnání. Tyto odpovědi autorka zařadila k dalším řešeným otázkám. Autorka se však zde dozvěděla, i co by konverzační partneři uvítali jako pomoc úřadu práce. KP.4 „...bylo by taky potřeba, kdyby na pracáku někdo poradil, jak napsat životopis a motivák...“ KP.7 „...taky jsem zjistil, že sou služby, které pomáhají nezaměstnaným, ale zjistil jsem to náhodou, myslím, že by o tom na pracáku měli mít přehled a ty lidi tam posílat...“.

Autorka se dále zajímala, zda konverzační partneři absolvovali **rekvalifikaci a jak jim pomohla.**

Z deseti konverzačních partnerů čtyři absolvovali rekvalifikaci. Tři konverzační partneři absolvovali kurz pracovníka v sociálních službách, jeden obsluhu osobního počítače. Tři konverzační partneři hodnotí, že díky rekvalifikaci získali nové znalosti a dovednosti, nijak jim však k získání neprospěla. KP.5 „myslela jsem si, že mi to pomůže najít práci, byla sem plná naděje, no a pak nic, stejně mě nikde nevzali, byly sem hodně zklamaná“. KP. 4 však rekvalifikace pomohla. „Byla jsem na kurzu pracovníka v sociálních službách, byla tam i praxe a tam mě potom zaměstnali, už když jsem končila praxi, tak mi vedoucí řekla, že se mnou počítá“.

„Absovoval/a jste projekt financovaný z EU zaměřený na pomoc lidem bez zaměstnání? Pokud ano, jak Vám pomohl?“, to je autorova další otázka.

Pouze dva konverzační partneři prošli projektem EU. Konverzační partneři v rámci projektu prošli dvěma vzdělávacími kurzy a bilanční diagnostikou. Žádnému však projekt nepomohl k získání zaměstnání.

Závěrečnou otázkou bylo, zda konverzační partneři **využili společensky účelného místa.**

Osmdesát konverzačních partnerů vědělo o možnosti společensky účelných míst. Dva o této možnosti nevěděli. Pouze KP.3 využil společensky účelného místa ... „vlastně jsem

díky tomu získal práci, když sem byl na pohovoru, tak jsem jim to nabídl, že by na mě mohli brát dotaci, tak kvůli tomu mě asi vzali...!“

8 SHRNU TÍ VÝZKUMU

Na začátku si autorka zvolila cíl práce. Cílem práce bylo zjistit, s jakými psychickými a sociálními důsledky se potýkají dlouhodobě nezaměstnaní. Pro naplnění tohoto cíle byla stanovena výzkumná otázka: „Jaké jsou důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti na psychiku a sociální život jedince?“

Konceptuální schéma autorka rozčlenila do tří hlavních bloků, a to na psychické důsledky, sociální důsledky a návrat na trh práce. Na základě těchto bodů pak byly vyvozeny další body, na jejichž podkladu byly stanoveny otázky pro výzkumné rozhovory.

Prvním bodem jsou psychické důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Konverzační partneři se shodují, že dlouhodobá nezaměstnanost ovlivnila jejich sebevědomí, a to především při dlouhodobém setrvání bez zaměstnání a opakovaných neúspěších při výběrových řízeních.

Dále také konverzační partneři přiznali, že všichni pocítili úzkost či depresi, která se začala projevovat po delší době bez zaměstnání. Tři konverzační partneři uvedli přímo období po jednom roce bez zaměstnání. Tři konverzační partneři vyhledali odbornou pomoc.

U většiny konverzačních partnerů, respektive sedmi, během nezaměstnanosti nevznikly žádná závislost či zlovyk. U jednoho došlo k navrácení závislosti na kouření. U dvou konverzačních partnerů se objevila nová závislost, a to přejídání u ženy a na alkoholu u muže.

Dalším zkoumaným bodem psychických důsledků jsou psychosomatické potíže. Osm konverzačních partnerů si není vědomo zvýšené nemocnosti či jiných psychosomatických problémů. Jeden konverzační partner pocítoval různé zdravotní problémy, které se však nijak neprokázaly, přiznává, že šlo o vsugerování různých příznaků nemoci, které odezněly po nástupu do zaměstnání. U dalšího konverzačního partnera došlo ke zhoršení kožní nemoci, která mohla být reakcí na stres.

Druhým bodem jsou sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Konverzačním partnerům se se ztrátou zaměstnání změnil sociální status a sociální role. Změna sociálního statusu byla pro konverzační partnery obtížná hlavně ve změně vnímání okolí, v opakujících otázkách na nalezení zaměstnání. Změnu sociální role také pocítili všichni konverzační partneři. Konverzační partneři se začali realizovat v jiných činnostech, především v péči o domácnost.

Konverzační partneři se snažili udržet si denní režim. Čtyři konverzační partneři vyplňovali denní režim pracovní činností. Pět konverzačních partnerů dodržovalo denní režim za pomoci činností v domácnosti, tři však pocítovali tendence věci odkládat. Pouze jeden konverzační partner rezignoval na dodržování denního režimu.

Dlouhodobá nezaměstnanost měla u devíti konverzačních partnerů také dopad na rodinu. Nezaměstnanost postihla především vztahy v rodině a pocit jistoty. U konverzačních partnerů se v rodině objevily konflikty především z finančních důvodů a výčitkám, že se dotyčný nesnaží si práci najít. Dále se pak v rodině projevil pocit nejistoty z budoucnosti, zvláště opět z finančního zabezpečení rodiny, či nejistých nepravidelných příjvů. Jeden konverzační partner vypověděl, že má jen otce, se kterým nežije, a není si vědom, že by nezaměstnanost jejich vztah ovlivnila.

Dlouhodobá nezaměstnanost nezpůsobila úplnou izolovanost konverzačních partnerů. Polovina konverzačních partnerů se začala vyhýbat určitým lidem, a to z důvodu studu před úspěšnými známými, dalším důvodem bylo vyhýbání se osobám, které se opakovaně vyptávaly na situaci konverzačních partnerů.

Třetím bodem je návrat na trh práce. Pět konverzačních partnerů získalo zaměstnání na základě výběrového řízení a dalších pět konverzačních partnerů na základě doporučení či přímé praxi v daném zaměstnání – brigáda, stáž, návrat do původního zaměstnání. Konverzační partneři jsou v zaměstnání od tří do pěti měsíců.

Konverzační partneři byli registrováni na úřadu práce. Konverzační partneři hodnotí, že jim úřad práce nepomáhal při hledání zaměstnání. Uvítali by, kdyby jim

zprostředkovatelé více pomohli s životopisem a předali kontakty na sociální služby a instituce pomáhající nezaměstnaným osobám.

Čtyři konverzační partneři absolvovali rekvalifikační kurz. Jednomu z nich rekvalifikační kurz pomohl najít zaměstnání. Další zhodnotili, že ačkoliv nezískali zaměstnání, získali nové znalosti a dovednosti. Dva konverzační partneři prošli projektem financovaným z EU zaměřeným na pomoc lidem bez zaměstnání. Tento projekt jim nepomohl k získání zaměstnání. Dále jeden konverzační partner využil možnosti zřízení společensky účelného místa.

Po tomto by se autorka vrátila k tomu, zda úřad práce pomáhá při hledání zaměstnání. Úřad práce nepomohl konverzačním partnerům přímo v získání zaměstnání, avšak jim pomohl k získání nových znalostí a dovedností, které byly nápomocny při získání zaměstnání.

ZÁVĚR

V bakalářské práci se autorka zabývala psychickými a sociálními důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Cílem práce bylo zjistit, s jakými psychickými a sociálními důsledky se potýkají dlouhodobě nezaměstnaní. Práce je určena všem osobám, které pracují s osobami dlouhodobě nezaměstnanými či jsou v blízkosti těchto osob, aby měly možnost se lépe vcítit do jejich pocitů.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, a to teoretické a praktické.

Teoretická část slouží jako opora pro část praktickou. Skládá se z pěti kapitol. První kapitola je věnována nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti, druhá kapitola psychickým důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti, třetí kapitola sociálním důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti, čtvrtá kapitola významu práce pro člověka a pátá kapitola je věnována návratu na trh práce. Ve všech těchto kapitolách autorka vychází z odborné literatury.

Praktická část začíná metodikou výzkumu. V metodice autorka popisuje, jak byl zvolen typ výzkumu a z jakého důvodu byl zvolen. Dále autorka uvádí zvolený typ výběru a nástroj sběru dat.

Stěžejní částí je interpretace získaných dat. Zde autorka popisuje, co v rámci výzkumu zjistila. Pomocí rozhovorů autorka zjišťovala, jaké jsou psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Autorka tak zjišťovala odpověď na výzkumnou otázku.

Z výzkumu vyplynulo, že nejčastější psychické důsledky u konverzačních partnerů byly snížené sebevědomí a pocit úzkostí či deprese. Snížené sebevědomí bylo důsledkem opakovaného neúspěchu u výběrových řízení. Pocity úzkosti a deprese byly reakcí na pocit nejistoty a stres s touto situací spojený. Tyto psychické důsledky se projevily po delší době bez zaměstnání, respektive zhruba po jednom roce. Naopak z výzkumu vyplynulo, že se u konverzačních partnerů neobjevily psychosomatické potíže, ani se nepotvrdil vznik závislostí.

Sociálními důsledky byly změna sociálního statusu a sociální role. Konverzační partneři se stali ze zaměstnaných nezaměstnaní. Tuto změnu pocítili hlavně ve vnímání okolí. Konverzačním partnerům se se změnou role změnil i denní režim, denní režim se snažili vyplňovat péčí o domácnost. Zde je rozdíl mezi muži a ženami. Ženy snadněji vyplnily denní režim péčí o domácnost a děti. Muži oproti tomu se sice také snažili vyplnit den domácími pracemi, výrazně je to však nenaplňovalo a neodpoutávalo od myšlenek na hledání zaměstnání. Dlouhodobá nezaměstnanost měla dopad i na rodiny konverzačních partnerů, v rodinách se začaly objevovat konflikty. Za vznikem konfliktů byly především finanční potíže a pocit nejistoty z budoucnosti. Naopak se jako sociální důsledek nezaměstnanosti nepotvrdila sociální izolovanost. Konverzační partneři se začali vyhýbat některým osobám, které se opakovaně ptaly na jejich situaci, nešlo však o úplnou izolovanost od společnosti.

Konverzační partneři byli registrováni na úřadu práce. Úřad práce jim umožnil a zprostředkoval rekvalifikaci či projekt financován z EU na podporu osobám bez zaměstnání. Díky těmto zkušenostem konverzační partneři získali nové schopnosti a dovednosti. Konverzačním partnerům k získání zaměstnání pomohla osobní zkušenost u zaměstnavatelů ve formě absolvovaných stáží, brigád či dobrovolnictví, či svoje schopnosti a dovednosti vhodně představili na výběrovém řízení.

Z provedeného výzkumu by se tedy dalo vyvodit, že psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti mají vliv na získání nového zaměstnání a na změnu vnímání sebe sama či vznik závažných konfliktů v rodinném zázemí. Výsledek by mohl sloužit jako souhrn psychických a sociálních důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti, které by mohly využít osoby setkávající se s osobami postiženými dlouhodobou nezaměstnaností. Dále by mohla sloužit jako námět pro další odbornou práci, která by se mohla zabývat dalšími důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Jako ukázka prováděného výzkumu slouží Příloha B – Rozhovor.

Autorka si je plně vědoma, že tyto výsledky jsou ovlivněny zjištěním informací od deseti konverzačních partnerů, nelze je tedy zobecnit na všechny osoby dlouhodobě nezaměstnané.

Tato bakalářská práce autorce přinesla zase kousek nového do praktického a profesního života, a doufá tedy, že tato práce bude také přínosem pro další osoby, které si tuto práci přečtou a tím i samotná práce splní svůj účel.

Autorce bylo dané téma velice blízké, neboť se sama ve své profesi snaží pomáhat osobám dlouhodobě nezaměstnaným. Práci psala svědomitě a pečlivě, a proto doufá, že pro její kvalitu udělala maximum.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BUCHTOVÁ, B., 1999. Nezaměstnanost je jako nevyléčitelná nemoc. Psychologie dnes.

BUCHTOVÁ, B., 2002. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-9006-8

BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUTCKÝ, Z., 2013. Nezaměstnanost. 2.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4282-3.

DISMAN, M., 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele. 3.vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

HANGONI, T., 2010. Podiel sociálnej práce na prekonaní dosledkov nezamestnanosti. Sociální práce - časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. ISSN 1213-6204

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. Velký psychologický slovník. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, J., 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HUBINKOVÁ, Z., 2007. Sociálně-psychologická problematika komunikace a integrace zdravotně handicapovaných nezaměstnaných na trh práce. In: BUCHTOVÁ, B. Nezaměstnanost – technologické a sociální proměny práce: sborník příspěvků z mezinárodní konference „Nezaměstnanost – technologické a sociální proměny práce“ konané dne 6. září 2007 v Brně. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4422-7.

JEŘÁBEK, H., 1992. Úvod do sociologického výzkumu. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-662-5.

KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, O., 2003. Lidské zdroje na trhu práce. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-48-7.

KREBS, V., et al. 2007. Sociální politika. 4. vyd. Praha: Aspi. ISBN 978-80-7357-276-1

KŘIVOHLAVÝ, J., 2003. Jak zvládat depresi. 2. vyd. Praha: Grada Publishing.

KUCHAŘ, P., 2007. Trh práce: Sociologická analýza. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1383-3.

MAREŠ, P., 2002. Nezaměstnanost jako sociální problém. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-08-3.

MATOUŠEK, O., 2008. Slovník sociální práce. 2.vyd. Praha: Portal. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., et al. 2005. Sociální práce v praxi. Praha: Portal. ISBN 80-7367-002-X.

MLČÁK, Z., 2011. Psychologie zdraví a nemoci. 2.vyd. Ostrava: ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-951-3.

PAULÍK, K., 2002. Psychologické poradenství v sociální práci. Ostrava: ostravská univerzita. ISBN 80-7042-615-2.

PLESNÍK, V., RICHTEROVÁ, B., QUISOVÁ, S., 2006. Problém dlouhodobé nezaměstnanosti: praxe a východiska. Krnov: Reintegra.

- PROVAZNÍKOVÁ, V., 1997. Psychologie pro ekonomy. Praha: Grada Publishing.
- RÁKOSNÍK, J., 2008. Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918 - 1938. Praha: Karolinum.
- REICHEL. J., 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D., 2007. Ekonomie. 18. vyd. ISBN 978-80-205-8590-3
- ŠTIKAR. J., 2003. Psychologie ve světě práce. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0448-5.
- ŠVARŤÍČEK. R., ŠEDOVIÁ. K., a kol. 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VÁGNEROVÁ, M., 2008. Psychopatologie pro pomáhající profese. 4.vyd. Praha: Portal. ISBN 978-80-7367-414-4.
- WINKLER. J., KLIMPLOVÁ, L., ŽIŽLAVSKÝ, M., et al. 2005. Účelové programy na lokálních trzích práce: jejich význam, potřebnost a realizace. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3867-5.
- WINKLER. J., ŽIŽLAVSKÝ, M., 2004. Český trh práce a evropská strategie zaměstnanosti. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3565-X.

Seznam použitých legislativních dokumentů

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění

Seznam použitých internetových zdrojů

Naše služby. [on-line]. © 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://celsuz.cz/celsuz/>

Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. ©2014 [cit. 2014-11-23]. Aktivní politika zaměstnanosti a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Dostupné z <https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/dotace/apz>

Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. © 2014 [cit. 2014-11-23]. O Úřadu práce České republiky. Dostupné z <https://portal.mpsv.cz/upcr/oup>.

Český statistický ústav: Krajská správa ČSÚ v Brně [online]. © 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_jihomoravskem_kraji_k_31_bre_znu_2014

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Otázky pro rozhvor.....I

Příloha B - Rozhovor.....II

Příloha A – Otázky pro rozhovor

Jak dlouho jste bez zaměstnání?

Jak dlouho jste nyní zaměstnán/a?

Jaká byla Vaše reakce na ztrátu zaměstnání?

Jak jste prožíval/a dobu co jste byl/a bez zaměstnání?

Jaké psychické změny jste na sobě pozorovala?

- Úzkost, deprese
- Sebevědomí

Vznikl u Vás během nezaměstnanosti nějaký zlovyk či závislost? Jaká?

Zvýšila se u Vás během nezaměstnanosti nemocnost? Pokud ano, čím si myslíte, že to bylo?

Změnily se u Vás nějak sociální role?

Jak jste vnímal/a změnu sociálního statusu?

Jak jste trávil svůj den z hlediska času? Změnilo se Vám vnímání času?

Jak Vaši ztrátu zaměstnání vnímala rodina či přátelé?

Jak změnila nezaměstnanost Váš kontakt se společností? (přátelé, známí) Mělo to vliv i na rodinu?

Jak jste našel/a nové zaměstnání?

Jak dlouho jste nyní zaměstnaný/á?

Co by, jste řekl/a, že Vám pomohla nalézt zaměstnání?

Byl/a jste registrována na ÚP?

Jak Vám pomáhal ÚP při hledání zaměstnání?

Absolvoval/a jste na rekvalifikaci? Pokud ano, jak Vám pomohla?

Absolvoval/a jste projekt financovaný z EU zaměřený na pomoc lidem bez zaměstnání? Pokud ano, jak Vám pomohla?

Využil/a jste možnost sjednání společensky účelného místa?

Příloha B – Rozhovor

Na začátek bych se ráda zeptala na Váš věk a na stupeň dosaženého vzdělání.

Je mi 54 a mám výuční list z oboru cukrářka.

Jak dlouho jste bez zaměstnání?

No přes rok už to bude.

Vzpomenete si přesněji?

No řekla bych, že asi 15 měsíců.

Nyní jste již zaměstnaná, jak dlouho chodíte do práce?

Teď jsem prošla zkušební dobou. Minulý týden to byly tři měsíce.

Když se vrátíme k období, kdy jste byla bez zaměstnání, jaká byla Vaše reakce na ztrátu zaměstnání?

Bylo to pro mě hrozně těžký, vím že už nejsem nejmladší a už sem párkrát bez práce byla, tak sem byla ráda, že mě někde vzali no..... no a pak mě vyhodili..... asi sem byla ze začátku dost protivná (smích) Ale to sem si myslela, že si snad něco najdu.

Jaké psychické změna jste na sobě pozorovala?

Snášela sem to špatně, měla sem strach, ale pak to přešlo do depresí a pak sem začala chodit k paní psycholožce a ta mi hrozně pomohla. Hodně jsme si povídali a snažila sem se poslouchat její rady. No a pak sem se bála pohovorů, jak sem říkala, sem již staršího věku a strach z pohovorů tu byl ihned, nedokázala sem zaujmout, a pak jsem se strašně styděla, že sedím doma. Na radu psycholožky jsem se snažila dodržovat denní režim, vstávala jsem nejpozději v osm hodin, pak jsem uklízela, vařila a tak no, hlavně abych něco dělala. Myslím, že to mi pomáhalo jak se zbavit pocitu, že nic nedělám a drželo mě to v nějakém tempu.

Vznikla u Vás během nezaměstnanosti nějaká závislost nebo zlovyk?

Závislost? No to ne (smích). Aspoň teda o ničem nevím.

Zvýšila se u Vás během nezaměstnanosti nemocnost?

Tak to asi taky ne. Měla jsem určitě ňákou tu rýmu nebo kašel, ale nic, co by bylo častější než dřív.

Změnily se u Vás nějak sociální role a status?

No tak určitě se změnila, lidi se pořád ptali a seš pořád bez práce a tak mi pořád připomínali, že sedím doma a nic nedělám. Třeba kamarádky a známí, pořád se mě ptali, jestli už sem si něco našla a kam se hlásím, to bylo hrozný, vím, že to mysleli dobře, ale bylo to hrozně ponižující, pak už sem se těm otázkám snažila vyhnout.

Jak Vaši ztrátu zaměstnání vnímala rodina či přátelé?

Manžel mi byl oporou, pořád mě uklidňoval, že si něco najdu, no ale ke konci, než sem našla práci, tak to už jsme se hádali, docházeli nám úspory a ani na dovolené jsme nebyli. Tak to ještě že sem tu práci našla, jinak by jsme se hádali ještě víc. No a přátelé, jak sem říkala, ty se pořád vyptávali, ale jinak nijak.

A změnil se nějak kontakt se společností?

Asi nijak, my nikam moc nechodíme, akorát na nějaký ples a to sme byly. Takže ne no.

A jak jste našla nové zaměstnání?

Šla sem na pohovor a vzali mě (smích). Měla sem asi štěstí a určo mi pomohla paní psycholožka, nebyla sem tak nervózní.

Byla jste registrovaná na úřadu práce?

Byla.

Pomohl Vám nějak úřad práce při hledání zaměstnání?

Nebyl, furt sem tam chodila a nikdy mě nic nedali a když sem se ptala, tak mi řekli, že nic nemaj.

Absolvovala jste rekvalifikaci?

Jo byla jsem na kurzu počítačů.

Pomohla Vám nějak?

No to nevím, ten učitel byl hrozně rychlejší, jako něco sem se naučila, ale teď ty počítače v práci stejně nepoužívám, takže mi to nijak nepomohlo.

Absolvoval/a jste projekt financovaný z EU zaměřený na pomoc lidem bez zaměstnání?

Ne, tam sem nešla, ta paní tam mi to nabízela, ale už sem nechtěla, k ničemu by to beztak nebylo.

Využila jste možnost společensky účelného místa?

Nevyužila.

A věděla jste o této možnosti?

Ale jo věděla, ale nepřišlo mi to k něčemu dobrý.

Děkuji Vám za rozhovor.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Dvořáčková

Obor: Manažerská studia – Řízení lidských zdrojů

Forma studia: Bakalářské kombinované studium

Název práce: Psychické a sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 20

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Počet ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: Ing. Veronika Svatošová, Ph.D.